

AGRESIUNEA COMUNISMULUI ÎN ROMÂNIA INTERBELICĂ ȘI REAȚIA DREPTEI NAȚIONAL-CREȘTINE (I)

Corneliu Ciucanu

L'Agression du communisme dans la Roumanie entre les deux guerres et la réaction de la Droite nationale-chrétienne

Résumé: L'Apparition et l'ascension de la Droite national-chrétienne en Roumanie de l'entre guerres peut être expliquée et analysée, d'après nous fonction de la réaction de l'opinion publique roumaine et, spécialement, des jeunes, face aux provocations internes et externes qui affectée la stabilité et l'évolution de la société roumaine. L'Agresion de communisme, les carences de fond du régime à la démocratie parlementaire (le politicianisme, la démagogie, la corruption) et le conflit entre générations, qui lancé dans le débat culturel-politique le thème de la nouvelle élite, ont généré et mis en évidence, en même temps, l'institutionnalisation politique du courant national-chrétien. L'anticommunisme reste donc une constante de la Droite national-chrétienne, qui détermine des attitudes véhémentes contre la Russie soviétique et la Troisième Internationale. Dans ce contexte, les formations de droite ont formulé une nouvelle variante de politique externe roumaine, motivée par l'agressivité du Moscou, la passivité et l'incapacité des démocraties occidentales, et par le révisionisme allemand, dans les conditions le retour de l'Allemagne au statut de grand pouvoir européen.

Mots clés: agression, alliance, communisme, démocratie, la Droite, élite, nationalisme-chrétienne, politique étrangère, révisionisme.

Dreapta românească interbelică a fost un fenomen complex generat de realitățile social-economice, politice și etno-culturale ale României Întregite¹. Premisele și originea dreptei radicale pot fi identificate în perioada antebelică și în primii ani de după Marea Unire², dar evoluția

---

¹ *Istoria Românilor*, vol. VIII, *România Întregită (1918-1940)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 31 și urm.; I. Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, 1999, p. 17-32; K. Hitchins, *România 1866-1947*, București, 1995, p. 414 și urm; C. Ciucanu, *Dreapta românească interbelică. Politică și ideologie*, Iași, 2009, p. 78-95, 124-125.

² I. Bulei, *Conservatorismul românesc*, în Alina Mungiu-Pippidi (coord.), *Doctrine politice. Concepte universale și realități românești*, Iași, 1998, p. 91-92. *Istoricul Ion*

din anii '30 trebuie explicată în condițiile ofensivei dizolvante a comunismului și în contextul raportului problematic al aspirațiilor generale ale societății românești față de oferta și realizările concrete ale factorilor politici de răspundere³. Pe lângă pericolul bolșevic, faptul că în unele zone și provincii (Basarabia, Bucovina, Moldova, Maramureș, Țara Moșilor) elemente ce proveneau din rândurile minorităților naționale dețineau poziții dominante în industrie, bănci, comerț, presă, în comparație cu numărul redus al elementului românesc din sectoare vitale pentru economia națională și pentru societate, dar și sentimentul cvasi-unanim că unii minoritari erau ne-loiali statului român (maghiari, evrei, ruși) au constituit un permanent motiv de tensiune în societatea românească interbelică, generând reacțiile naționaliste, anti-maghiare și anti-evreiești⁴.

Totodată, promisiunile neonorate ale formațiunilor politice ajunse la putere au declanșat o serie de insatisfacții și temeri care, la rândul lor, au determinat atitudini critice la nivelul societății și cu precădere în

---

Bulei a remarcat dispariția conservatorismului în „vânzoleala de prefaceri, curente și experiențe”, dar, totodată, a sesizat că ideile conservatoare se regăsesc în tematica doctrinară a dreptei interbelice și potențează „țărănismul, gândirismul, trăirismul, tradiționalismul ortodox și legionarismul”; idem; **Sistemul politic al României moderne**, București, 1987, p. 461-527; I. Bădescu, **Idei politice românești. Doctrine și teorii**, București, 2004, p. 199-209, 211-218, 249-288, 294 și urm.; L. Volovici, **Ideologia naționalistă și „problema evreiască” în România anilor '30**, București, 1995, p. 23 și urm.; M. Vișan, **Naționalism și antisemitism interbelic românesc**, București, 2003, p. 15-28; C. Ciucanu, **Mișcările studențești din România interbelică (1922-1923)**, în *Cercetări istorice* (s.n.), XXIV-XXVI (2005-2007), Iași, 2010, p. 323-356; idem, **Mișcarea Legionară în Basarabia**, în *Europa XXI*, vol. XIII-XIX/2004-2005, **Românii între ruși și sovietici**, Iași, p. 111-173; idem, **Dreapta românească interbelică**, p. 79-92, 204-209, 224-225.

³ I. Scurtu, Gh. Buzatu, **op.cit.**, p. 17 și urm.; I. Bădescu, **op.cit.**, p. 250 și urm.; C. Ciucanu, **Dreapta românească interbelică**, p. 78 și urm.

⁴ Rămâne semnificativă observația lui Mihail Manoilescu – pe lângă multe altele – privind situația industriei în Transilvania: „În Ardeal eram străini în țara noastră, acesta este adevărul. Întreprinderile industriale, aproape toate minoritare, ne tratau cu fereală și dispreț pe noi românii și ne deschideau porțile cel mult pentru funcțiile de... lucrători necalificați. Iar dacă, tu, român cu pregătire și voință de muncă, încercai să românizezi efectiv o întreprindere, iar să nu fii simplu figurant cu tantieme, prizonier în consiliul întreprinderilor minoritare, toate fulgerele se îndreptau împotriva ta și toată invidia – care, din nenorocire, curge pe Criș întocmai ca pe Dâmbovița – se revarsă să te doboare și să te maculeze” (M. Manoilescu, **Memorii**, vol. II. București, 1993, p. 366. Vezi și M. Eliade, **Piloții orbi**, în *Vremea*, anul VIII, nr. 505, 19 septembrie 1937.

rândurile tineretului universitar⁵. În urma mișcărilor studențești din anii 1922-1923, acest curent de opinie a fost, inițial, canalizat și instituționalizat de profesorul A.C. Cuza în cadrul Ligii Apărării Național-Creștine, transformată, după fuziunea din iunie 1935, în Partidul Național-Creștin, aflat sub președinția lui Octavian Goga⁶. Alături de LANC, Mișcarea Legionară reprezintă o altă expresie, mult mai spectaculoasă și de lungă durată a radicalismului de dreapta. Apărută în mediul studențesc ieșean ca reacție la ofensiva comunismului internaționalist și ateu, Mișcarea Legionară s-a definit ca organizație naționalistă și creștină. După o scurtă colaborare cu prof. A.C. Cuza, președintele LANC, Corneliu Zelea Codreanu și liderii studenților naționaliști au părăsit gruparea cuzistă înființând Legiunea Arhanghelul Mihail, la 24 iunie 1927. Mișcarea Legionară a surclasat discursul naționalist de tip cuzist prin imprimarea unui puternic caracter religios de factură ortodoxă⁷, promovând o mistică aparte a regenerării spirituale și morale, un comportament ascetic benevol asumat de către aderenți, atribute care sustrag fenomenul legionar din conglomeratul teoretico-tipologic al fascismelor europene⁸.

⁵ I. Scurtu, Gh. Buzatu, *op.cit.*, p. 17 și urm.; I. Scurtu, L. Boar, coord., **Minorități naționale în România. 1918-1925. Documente**, București 1995, p. 721-723; M.C. Stănescu, **Moscova, Cominternul, Filiera Comunistă Balcanică și România (1919-1944)**, București, 1944, p. 114 și urm.; Irina Livezeanu, **Cultură și naționalism în România Mare. 1918-1930**, București, 1998, p. 112 și urm.; Viorica Nicolenco, **Extrema dreaptă în Basarabia (1923-1940)**, Chișinău, 1999, p. 11-26; A. Chistol, **România în anii guvernării liberale Gheorghe Tătărescu (1934-1937)**, Târgoviște, 1997, p. 637 și urm.; C. Ciucanu, **Dreapta românească interbelică**, p. 125-126, 281 și urm.

⁶ G. Asandului, A.C. Cuza, **Politică și cultură**, Iași, 2007, p. 114 și urm.; C. Ciucanu, A.C. Cuza și „*numerus clausus*”. **Constituirea și activitatea Ligii Apărării Național-Creștine (1923-1930)**, în *Orizonturi istoriografice*, Revistă de istorie, editată de Universitatea „Ovidius”, Facultatea de Istorie și Științe Politice (Școala Doctorală), anul I, nr. I, p. 154-176; idem **Dreapta românească interbelică**, p. 95 și urm.

⁷ Ideile insolite ale prof. A.C. Cuza (negarea originii semite a lui Iisus Hristos, scoaterea Vechiului Testament din Biblie ș.a.) au declanșat divergențe doctrinare în sânul Ligii. Născuți și crescuți în familii ortodoxe practice, având o educație creștină solidă, Corneliu Codreanu și Ionel Moța (fiul protopopului Ion Moța de la Orăștie) s-au retras din LANC și din cauza ereziilor vehiculate de prof. Cuza.

⁸ Analizând profilul naționalismului românesc interbelic, Adrian Iorgulescu precizează zece trăsături fundamentale ale dreptei radicale, între care amintim: antipartidismul democratic, antiliberalismul, antietatismul, autoritarismul etnocratic, intoleranța și xenofobia, misticismul religios. Departate de o diagnoză pe deplin corectă, A. Iorgulescu a observat, totuși, că etichetarea dreptei radicale ca fascism este „neconcludentă și periculoasă” (A. Iorgulescu,

În efervescența cultural-politică a anilor '30, pe fondul carențelor democrației parlamentare și a partidelor, afectate de corupție și politicianism, apare **Manifestul Revoluției Naționale**, semnat de Sorin Pavel, Petre Țuțea, Ioan Crăciunel, Gh. Tite, Nicolae Tatu și Petre Ercuță⁹. Sub impresia ascensiunii forțelor de dreapta din Europa, autorii propuneau „o nouă formulă de organizare a omenirii: naționalismul”, dar nu cel dinainte de primul război mondial, ci un altfel de naționalism „rezultatul unui drum interior parcurs de individ de la sine la națiune”. Declarându-se „prietanii grupărilor de dreapta” – deși unii dintre ei erau recunoscuți ca foști simpatizanți ai stângii (cazul lui Petre Țuțea) –, semnatarii **Manifestului** treceau în revistă formațiunile politice de dreapta. În acest cadru se impune precizarea că, din punctul nostru de vedere, doar Mișcarea Legionară – în ipostazele și sub titulaturile cunoscute în perioada interbelică – face obiectul analizei noastre. Din grupările politice de dreapta semnalate în **Manifest**, doar Legiunea a avut o atitudine consecventă sub aspectul reprezentării politico-organizatorice, a practicat un discurs ostil și radical în raport cu regimul democrației parlamentare – motivat și argumentat pe baza corupției generalizate a abuzurilor și ineficacității partidelor –, s-a dezvoltat în sincronie și consonanță cu extrema dreaptă europeană, generând, însă, un ethos naționalist propriu, inconfundabil, cu valențe etico-religioase specifice. Mișcarea Legionară a adaptat realităților interbelice curente, idei, tendințe antebelice, a preluat ipotezele organiciste, gradualismul și discursul anti-liberal ale conservatorismului, a redimensionat retorica naționalismului-democrat și sămănătorismul, reprezentat la începutul secolului XX de N. Iorga și A.C. Cuza. În anii '30, Legiunea a instituționalizat politic tradiționalismul ortodox și unele teme gândiriste prin absorbția tinerilor intelectuali formați în anturajul lui Nichifor Crainic sau la școala trăiristă a lui Nae Ionescu. Sub acest aspect, celelalte formațiuni de dreapta enumerate în **Manifestul Revoluției**

Dreapta – principii și perspective, Cluj Napoca, 2000, p. 277-279). Nepotul lui Mircea Eliade, Sorin Alexandrescu, a catalogat legionarismul drept fenomen unic în raport cu celelalte mișcări naționaliste și fasciste ale timpului (S. Alexandrescu, **Paradoxul român**, București, 1998, p. 198). Vezi și S.G. Payne, **Fascism. Comparision and Definition**, Wisconsin, 1983, p. 118; M. Mann, **Fascists**, Cambridge, 2004, p.266-267; N.M. Nagy-Talavera, **Istoria fascismului în Ungaria și România**, București, 1996, p. 481-482; Ph. Morgan, **Studying from the Particular to the General**, în *East Central Europe*, Brill, 37/2010, p. 336 și urm.

⁹ Dora Mezdrea, Nae Ionescu. **Biografia**, vol. III, Brăila, 2005, p. 460-464.

Naționale par simple construcții politice artificiale, conjuncturale, fără bază de mase, întocmite, mai cu seamă, din rațiuni de tactică electorală de către instanțe situate deasupra partidelor. Astfel, *defecțiunea* coordonată de Al. Vaida Voevod în cadrul Partidului Național Țărănesc, finalizată prin înființarea Frontului Românesc, dar și fuziunea dintre grupările conduse de Octavian Goga și A.C. Cuza, care a determinat constituirea Partidului Național Creștin, ni se dezvăluie a fi doar simple manevre ale regelui Carol al II-lea, menite să slăbească, să compromită partidele istorice. Totodată, aceste instrumente politice controlate de Palat au fost lansate pentru a ocupa „zona” discursului naționalist și a face concurență Legiunii în scopul divizării electoratului permeabil ideilor promovate de dreapta radicală. Prin urmare, crearea formațiunilor politice amintite au vulnerabilizat atât partidele democratice, cât și dreapta radicală, contribuind, astfel, la disoluția democrației parlamentare și la impunerea regimului de autoritate monarhică. De asemenea, Partidul Național-Democrat și Liga Corporatistă existau pe scena politică doar datorită celor două personalități remarcabile aflate în fruntea lor: istoricul N. Iorga și economistul M. Manoilescu. Drept urmare, atenția noastră v-a stărui asupra evoluției Mișcării Legionare considerată expresia reprezentativă a dreptei radicale din România interbelică¹⁰. Totodată trebuie precizat, încă din startul acestei radiografii asupra Mișcării Legionare că, în opinia noastră, se impune mai degrabă utilizarea formulei de *dreaptă naționalist-creștină sau radicală*, decât cea de *extremă dreaptă și/sau fascism românesc*¹¹.

Inițial, anticomunismul a constituit unul din elementele principale ale discursului politic legionar, însă ascensiunea Mișcării în anii '30 s-a produs în urma unor abordări tematice mult mai complexe, pe care le-a valorificat cu mare abilitate propagandistică¹². În cele ce urmează vom

¹⁰ I. Scurtu, Gh. Buzatu, *op.cit.*, p. 29-32; C. Ciucanu, *Dreapta românească interbelică*, p. 8-9.

¹¹ Adrian Iorgulescu, *op.cit.*, p. 277-279; S. Alexandrescu, *op.cit.*, p. 198-199, 201, 253; R. Griffin, *Fascism*, în Brenda Brasher, *Encyclopedia of Fundamentalism*, Massachusetts, 2002, p. 197-200; C. Ciucanu, *Dreapta românească interbelică, passim*.

¹² Despre geneza și evoluția dreptei național-creștine și a Mișcării Legionare: Gh. Buzatu, C. Ciucanu, C. Sandache, *Radiografia Dreptei Românești (1927- 1941)*, Iași, 2010, p. 216-218 (ediția originală, București, 1996); V. Roncea, Gh. Buzatu, eds., *Documente din arhiva Corneliu Zelea Codreanu*, vol. I-XXVI, Iași, 2012; Gh. Buzatu, R.-D. Vlad, eds., *Evenimentele din ianuarie 1941 în arhivele germane și române*, I-II, București, 1998-1999; I. Scurtu, coord., *Totalitarismul de dreapta în România, Origini,*

manifestări, evoluție. 1919-1927, București, 1996. Din aceeași serie: **Ideologie și formațiuni de dreapta în România**, vol. II-VII, București, 2000-2009; K. Treptow, Gh. Buzatu, „Procesul” lui Corneliu Zelea Codreanu (Mai, 1938), Iași, 1994; Stela Cheptea, ed., **Horia Sima în fața istoriei. Studii și documente**, Iași, 1999; Dana Beldiman, **Armata și Mișcarea Legionară (1927-1947)**, București, 2002; C. Sandache, **Istorie și biografie. Cazul Corneliu Zelea Codreanu**, București, 2005; M. Chioveanu, **Fețele fascismului: politică, ideologie și scrisul românesc în secolul XX**, București, 2005; R. Codrescu, **Spiritul Dreptei. Între tradiție și actualitate**, București, 1997; idem, **În căutarea Legiunii pierdute**, București, 2001; S. Lavric, **Noica și Mișcarea Legionară**, București, 2007; D. Zamfirescu, **Legiunea Arhanghelul Mihail de la mit la realitate**, București, 1997; A.G. Lepădatu, **Mișcarea legionară: mit și realitate**, Chișinău, 2005; P.D. Bordeiu, **Mișcarea Legionară în Dobrogea între 1933-1941**, Constanța, 2003; idem, **Mișcarea Legionară în Dobrogea anilor 1932-1940 în documente**, Constanța, 2012; T. Tănase, **Fețele monedei. Mișcarea legionară între 1941-1948**, București, 2010; D. Deaconu, **Realitatea unui mit: Corneliu Codreanu**, Iași-Piatra Neamț, 2009; R.F. Bruja, **Extrema dreaptă în Bucovina**, Târgoviște, 2012; C. Ciucanu, **Dreapta românească interbelică. Politică și ideologie**, ed.cit.; idem, **Mișcarea Legionară în Basarabia**, în „Europa XXI”, vol. XIII-XIX/2004-2005, *Românii între ruși și sovietici*, Iași, p. 111-173; C. Zelea Codreanu, **Scrieri. Documente. Însemnări**, ediție îngrijită și Argument de C. Ciucanu, Iași, 2012. Între istoricii străini care s-au ocupat de problematica Mișcării Legionare și de personalitatea lui C. Zelea Codreanu amintim pe: L. Barachi Tua, **La Guardia di Ferro**, Firenze, 1938 (ediția în română, **Garda de Fier**, București, 1940, ambele ediții au apărut cu o prefață semnată de M. Manoilescu); P. Guirad, **Codreanu et La Garde de Fer**, Paris, 1940; ed. a II-a, München 1966; ed. a III-a București, 1998. K. Charlé, **Die Eiserne Garde**, Berlin-Wien, 1939; A. Panini-Finotti, **La Guardia di Ferro**, Firenze, 1938; E. Saleo, **Mussolini e Codreanu**, Palermo, 1942; Jérôme et Jean Tharaud, **L'envoyé de l'Archange**, Paris, 1939; A. Panini-Finotti, **Da Codreanu a Antonescu. Romania di ieri e di oggi**, Verona, 1941; T. Escolar, J. Nieto, **Vida y doctrina de C.Z. Codreanu**, Madrid, 194; E. Nolte, **Three Faces of Fascism. Action Française. Italian Fascism. National Socialism**, New York, 1979; I. Evola, **Naționalism și asceză. Reflecții asupra fenomenului legionar**, Alba Iulia-Paris, 1998; M. Ambri, **I falsi fascismi, Ungheria, Jugoslavia, Romania, 1919-1945**, Roma, 1980, p. 12-14 și urm; A. Heinen, **Legiunea „Arhanghelul Mihail”. Mișcare socială și organizație politică. O contribuție la problema fascismului internațional**, traducere din germană de Cornelia și Delia Eșianu, București, 1999. Ediția originală, A Heinen, **Die Legion „Erzengel Michael” in Rumänien. Soziale Bewegung und politische Organisation. Ein Beitrag zum Problem des internationalen Faschismus**, München, 1986; S.G. Payne, **A History of Fascism, 1914-1945**, London, 1996, p. 280 și urm; N.M. Nagy-Talavera, **The Green Shirts and the Others. A History of Fascism in Hungary and Romania**, Stanford, 1970, p. 294 și urm. (lucrarea a fost tradusă și în românește la București, 1996, vezi nota 6); F. Veiga, **Istoria Gărzii de Fier. 1919-1941. Mistica ultranaționalismului**, București, 1993, (ed. originală **La mística ultranacionalismo. Historia de la Guardia de Hierro. Rumania. 1919-1941**, Barcelona, 1989); R. Griffin,

reliefa câteva aspecte care au contribuit la dezvoltarea curentului național-creștin și a Mișcării Legionare. Din perspectiva apogeului atins de Mișcarea Legionară la sfârșitul anului 1937, considerăm că deficiențele regimului democrației parlamentare interbelice și conflictul dintre generații – care a indus inevitabil în dezbaterea publică tema *noii elite* menite să înlocuiască vechea clasă politică, – au legitimat și, totodată, au potențat curentul naționalist și discursul anti-sistem al dreptei radicale¹³ care, după zece ani de activitate, la alegerile parlamentare din 20-22 decembrie 1937 și-a adjudecat 16% din voturi, devenind a treia forță politică a țării.

1. Comunismul – factor de destabilizare a statului național-unitar

Reîntregirea tuturor provinciilor românești în cadrul statului național-unitar prin hotărârile de unire de la Chișinău, Cernăuți, Alba Iulia și adoptarea celor două reforme (agrară și electorală) au generat noi realități de ordin teritorial, demografic și economic¹⁴. Totodată,

---

The Nature of Fascism, London, Pinter, 1991, *passim*; C. Mutti, *Penele Arhanghelului. Intelectualii români și Garda de Fier* (Nae Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica, Vasile Lovinescu), prefată Ph. Baillet, traducere Fl. Dumitrescu, ediție îngrijită și postfață de R. Codrescu, București, 1997; C. Mutti, *Mircea Eliade, Legiunea și noua închiziție*, ediție R. Codrescu, București, 2001; M. Rallo, *România în perioada revoluțiilor naționale din Europa (1919-1945)*, București, 1993; E. Weber, *Varieties of Fascism. Doctrines of Revolution in the Twentieth Century*, Princeton, Toronto, New York, London, 1964; H. Rogger, E. Weber, *Dreapta europeană. Profil istoric*, (trad. I. Mercea), București, 1995; R. Steigman Gall, *The Holy Reich. Nazi Conceptions of Christianity, 1919-1945*, Cambridge, 2003, p. 3 și urm; M. Mann, *op.cit.*, p. 266 și urm; O. Jens Schmitt, *Sfântă tinerețe legionară. Cântecul ca mijloc și esență a mobilizării politice de extremă dreaptă în România*, în *Archiva Moldaviae*, III, Iași, 2011, p. 139-162.

¹³ I. Scurtu, Gh. Buzatu, *op.cit.*, p. 29-32.

¹⁴ *Enciclopedia României*, vol. I, *Statul*, (capitolul II, *Populația României*), editori D. Gusti, C. Orghidan, M. Vulcănescu, D. Botta, București, 1938, p. 133 și urm.; N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. X, București, 1939, p. 448 și urm.; D. Drăghicescu, *Evoluția ideilor liberale*, București, 1921, p. 3; S. Mehedinți, G. Vâlsan, *România*, București, 1929, p. 5-8, 21-40, 208-211, 304; R. Seișanu, *Principiul naționalităților. Principiile, evoluția și elementele naționalității*, ediție C. Schifirneț, București, 1996, *passim*; idem, *România. Atlas istoric, geopolitic, etnografic și economic*, București, 1936, p. 157, 184; I. Simionescu, *Țara noastră. Natură. Oameni. Muncă*, București, 1938; *Istoria Românilor*, vol. VIII, p. 31 și urm.; I. Scurtu, Gh. Buzatu, *op.cit.*, p. 17 și urm.; I. Agrigoroaiei, *România interbelică*, vol. I, Iași, 2001, p. 37 și urm. (capitolul *Noul cadru național. Pământul românesc și locuitorii lui*); idem, *România interbelică. Unificare și evoluție economică*, Iași,

reformele au produs modificări semnificative în dinamica jocului politic, prin accesul în viața publică a unor categorii sociale ignorate până atunci¹⁵. Războiul de Integritate, Unirea și reformele și-au pus fundamental amprenta asupra mentalului colectiv¹⁶, configurând o atmosferă pozitivă și declanșând un real optimism, vizibil la nivelul tuturor sectoarelor de activitate ale societății românești¹⁷. Remarca lui Lucian Blaga că „se puneau temeliiile unui alt timp”¹⁸ dezvăluia, pe lângă entuziasmul începuturilor unui nou ev aflat sub semnul împlinirii idealului național, ritmul alert al reevaluării și redefinirii noului proiect de țară, preocupare asumată de elita intelectuală și politică românească. *Asociația pentru studiul și reformă socială*, fondată la 1918 în timpul refugiului de la Iași de Dimitrie Gusti, Vasile Pârvan și Virgil Madgearu, transformată la 1921 în *Institutul Social Român*, dovedea seriozitatea și amploarea dezbaterilor privind noua fizionomie a României Mari¹⁹. Totodată, trebuie subliniat interesul altor categorii socio-profesionale și, în general, al opiniei publice pentru noul profil și pentru obiectivele majore ale societății românești. Reveniți la vatră, cei care au dus greul războiului și cu precădere generația tânără au căutat formule originale politico-ideologice și spirituale care să consolideze statul național, să cultive și să capaciteze opinia publică pentru a răspunde noilor provocări geopolitice și ideologice sesizabile în relațiile internaționale, dar mai cu seamă, pentru

---

2015, p. 45 și urm.; I. Agrigoroaiei, D.D. Rusu, *Istoria românilor. Epoca contemporană*, Chișinău-Galați, 1992, p. 14-16; V. Axenciuc, *Evoluția economică a României. Cercetări statistico-istorice 1859-1940*, vol. II, *Agricultura*, București, 1996, p. 176 și urm.; I. Ciupercă, *Opoziție și putere în România anilor 1922-1928*, Iași, 2010, p. 31-33; K. Hitchins, *op.cit.*, p. 320 și urm.

¹⁵ Vezi capitolul *Mersul reformelor agrare și electorală*, în I. Agrigoroaiei, *op.cit.*, p. 77-123.

¹⁶ I. Scurtu, Gh. Buzatu, *op.cit.*, p. 17 și urm. Istoricul Ioan Scurtu precizează că „mentalul colectiv al românilor a fost influențat de trei factori esențiali: unirea, războiul și reformele, care au impus o trăire intensă, o largă participare a populației”.

¹⁷ I. Agrigoroaiei, *România interbelică*, vol. I, p. 56-76.

¹⁸ L. Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor. Poeme. Proză*, Chișinău, 1993, p. 255.

¹⁹ D. Gusti, *Pagini alese*, texte și note de Ov. Bădina și O. Neamțu, București, 1965, p. 33; I. Agrigoroaiei, *România întrebelică. Unificare și evoluție economică*, p. 64 și urm.; idem, *Marea Unire – obiectiv fundamental împlinit și începutul unei noi perioade istorice*, în Gh. Platon V. Russu, Gh. Iacob, V. Cristian, I. Agrigoroaiei, *Cum s-a înfăptuit România modernă. O perspectivă asupra strategiei dezvoltării*, Iași, 1993, p. 311-312.; I. Agrigoroaiei (coord.), *România interbelică în paradigmă europeană*, Iași, 2005, p. 108 și urm.

a contracara o serie de pericole ce se manifestau pe plan intern și care amenințau dănuirea României Mari²⁰.

Rusia Sovietică reprezenta un perpetuu factor de instabilitate, promovând o politică agresivă pe plan intern, pentru lichidarea „dușmanului de clasă” și a „contrarevoluției alb-gardiste”, dar și pe plan extern împotriva țărilor vecine²¹. „Exportul de revoluție” instrumentat și subvenționat de Comintern – după cum au dovedit-o pe deplin instaurarea regimului Béla Kun, grevele, agitațiile, tentativele de „preluare a puterii de către proletariat” – releva vulnerabilitatea țărilor din zona Europei centrale și de sud-est. Raporturile României cu Rusia sovietică erau practic inexistente ca urmare a sechestrării abuzive a tezaurului românesc depozitat temporar la Moscova în timpul războiului și a nerecunoașterii de către oficialitățile sovietice a unirii Basarabiei cu Țara, prin actul legitim de la 27 martie 1918²². Aceste două litigii nu și-au găsit rezolvare pe tot parcursul perioadei interbelice, dar nici mai târziu, cu tot efortul factorilor de decizie de la București și ai diplomației române. Operațiunile subversive organizate de agenții Moscovei pe teritoriul românesc, au reînviat ruso-fobia tradițională, completată contextual cu anticomunismul. Teama de dezordine, bolșevism și

²⁰ **Ideologie și structuri comuniste în România 1917-1918, Studiu introductiv** de F. Tănăsescu, București, 1995, p. 95-109; M.C. Stănescu, *op.cit.*, *passim*; O. Goga, **Mustul care fierbe**, ediție T. Vârgolici, București, 1992, p. 38 și urm.

²¹ Armata Roșie sub comanda generalului Tuhacevski a atacat Polonia în ianuarie 1919, iar în timpul Congresului de constituire a Internaționalei a III-a, trupele bolșevice se aflau în plină ofensivă. Armata poloneză a suferit inițial câteva înfrângeri dar condusă de mareșalul Pilsudski, fost general țarist, și-a luat în curând revanșa. În alianță cu hatmanul cazac Petliura, unul din liderii autonomiștilor ucraineni, în 2 mai 1920, armata poloneză intră în Kiev, iar la 14 august 1920, mareșalul Pilsudski a înfrânt Armata Roșie în fața Varșoviei.

²² La solicitarea expresă a Sfatului Țării din Basarabia și a unor oficialități civile și militare străine îngrijorate de instabilitatea și abuzurile bolșevicilor în Basarabia, trupele române conduse de generalul Ernest Broșteanu au intrat în Basarabia pentru a restabili ordinea (Al.V. Boldur, **Imperialismul sovietic și România**, București, 2000, p. 100 și urm.). Consiliul Comisarilor Poporului din Petrograd a anunțat la radio decizia încetării „relațiilor diplomatice cu România”. Guvernul bolșevic reținea samavolnic tezaurul nostru aflat la Moscova, declarându-l „intangibil pentru oligarhia română” (**Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România, 1917-1918. Documente**, antologie de I. Calafeteanu și Viorica Pompilia Moisuc, Chișinău, 1995; I. Ciupercă, **România în fața recunoașterii unității naționale. Repere**, Iași, 1996, p. 35-36; I. Constantin, **România, Marile Puteri și problema Basarabiei**, București, 1996, p. 19-36).

iredentism a indus abrupt percepția – verificată într-o anumită măsură – că, prin adoptarea ideologiei comuniste, elemente din cadrul minorităților naționale sunt insensibile, chiar ostile, față de aspirațiile generale românești. Faptul că liderii reprezentativi ai puterii sovietice (Lenin, Troțki, Zinoviev, Kamenev, Radek, Dzjerjinski, Jdanov, Kaganovici, Kossior, Jagoda, Beria) coordonau acțiunile clandestine și teroriste ale Internaționalei a III-a, exemplul tulburărilor, grevelor și insurecțiilor proletare inițiate de Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht, Paul Lévi, Max Hoelz la Berlin, de Béla Kun la Budapesta, Eugen Levin la München au întărit sentimentul de neîncredere al societății românești față de acțiunile „progresiste” ale liderilor socialiști și comuniști, în mare parte minoritari²³. Totodată, românii nu puteau uita clipele de groază trăite în aprilie-mai 1917, când în Iași avuseseră loc manifestații și dezordini ale soldaților ruși bolșevizați, când, eliberat din închisoare, Cristian Racovski amenința cu declanșarea revoluției, cu arestarea regelui, a guvernului și desființarea parlamentului²⁴. Rapoartele Siguranței Generale indicau strânse contacte între socialiștii români (Max Wexler, dr. Ghelerter, dr. Rodion-Abraham Steurman, Isidor Florian, Alfred Hefter) și soldații ruși bolșevizați. Ideea de conspirație prinde contur după fuga lui Christian Racovski și Mihail Gheorghiu-Bujor la Odessa, unde au constituit structuri bolșevice ale căror acțiuni se corelau perfect cu demersurile antiromânești ale Moscovei²⁵. În acel context, autoritățile române au anihilat chiar un complot al bolșevicului Simion Roșal, care intenționa să

---

²³ Despre originea etnică a liderilor de la Kremlin și ai Cominternului, vezi B. Lazitch, M. Drackovici, *Lenin and the Comintern*, Stanford, 1972; L. Tökes, *Béla Kun and Hungarian Soviet Republic*, New York, 1967; J. de Launay, *Istoria secretă a Cominternului 1919-1943. Eșecul unei speranțe*, București, 1993, p. 22 și urm.; M.C. Stănescu, *Moscova, Cominternul, Filiera Comunistă Balcanică și România (1919-1944)*, *passim*.

²⁴ N. Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, Chișinău, 1991, p. 271-272; I.G. Duca, *Amintiri politice*, München, 1981, p. 183; N. Crainic, *Zile albe – zile negre. Memorii*, (I), ediție N. Lemnaru, București, 1991, p. 144-145; C. Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. 2, București, 1993, p. 141-142, 191-192, 201-204; *Ideologie și structuri comuniste în România 1917-1918*, vol. I, p. 221-226.

²⁵ *Ideologie și structuri comuniste în România*, vol I, p. 91-109, 217-226, 254-259, 293-297, 357-358, 404-497, 428-430, 445; Fl. Șandru, *Cominternul și comuniștii români. O sinteză a Prefecturii Poliției Capitalei, 1941*, (partea a III-a), în *Arhivele Totalitarismului*, anul XIX, nr.70-71, 12/2011, p. 167-169.

asasineze familia regală română²⁶, iar la insistențele generalului Șcerbaceev și ale generalului Berthelot, după ședința memorabilă a guvernului I.I. C Brătianu din noaptea de 8-9/21-22 decembrie 1917, armata română a început dezarmarea trupelor rusești, neutralizarea focarelor bolșevice și evacuarea acestora peste Prut²⁷. Agresiunea comunismului în România a continuat cu aceeași intensitate și în anul 1919 când, odată cu instalarea regimului Béla Kun, a existat un plan de joncțiune între armatele ungare și cele rusești și un proiect militar comun contra statului român²⁸. După sfârșitul războiului, în decembrie 1920, opinia publică românească a fost cutremurată de atentatul de la Senat, organizat de teroristul-comunist Max Goldstein²⁹, pentru ca în anii următori autoritățile să înregistreze tot mai multe diversiuni antiromânești organizate de Moscova și Comintern, care au întărit sentimentul că elemente din cadrul unor minorități erau ne-loiale statului român.

2. Cominternul și Partidul Comunist din România: adoptarea tezei „autodeterminării până la despărțirea de stat”.

În decembrie 1923, Federația Comunistă Balcanică a adoptat o rezoluție care impunea Partidului Comunist din România să-și asume programatic teza luptei pentru autodeterminare până la despărțirea de statul român a Basarabiei, Transilvaniei și Dobrogei. O astfel de inițiativă ce susținea expres destrămarea statului român, plasa P.C.d.R pe poziții clar antinaționale³⁰. La scurt timp după eșuarea Conferinței româno-sovietice de la Viena, P.C.d.R a lansat lozinca autodeterminării Basarabiei și

²⁶ Fl. Șandru, *op.cit.*, p. 185; C. Argetoianu, *op.cit.*, vol. IV, partea a V-a, p. 64. În noiembrie 1917, Lenin a trimis un comando format din 80 de persoane și condus de Simion Grigorievici Roșal (scris și Roschal sau Rochal), fostul comandant al fortăreței Kronstad, cu misiunea de a asina pe regele Ferdinand și pe generalul Șcerbaceev, comandantul trupelor rusești de pe frontul românesc. Planul bolșevic urmărea instaurarea unei republici sovietice la Iași. Siguranța română a arestat pe complotiști, iar Roșal și alți cinci bolșevici au fost executați.

²⁷ I.G. Duca, *op.cit.*, p. 36-43.

²⁸ F. Conte, **Christian Racowski (1873-1941)**, vol. I, Paris, 1975, p. 240 și urm.

²⁹ *Arhivele Totalitarismului*, an II, nr. 1-2/1994, p. 115-128; **Ideologie și structuri comuniste în România**, vol. III, 1 ianuarie 1920-3 februarie 1921, București, 2001, p. 294-298; D. Șandru, **Ordonanța definitivă a procesului comuniștilor din 1922: un document incriminatoriu**, în Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, **Istorie și societate**, București, 2006, p. 257; Fl. Șandru, *op.cit.*, p. 171.

³⁰ I. Scurtu, Gh. Buzatu, *op.cit.*, p. 134.

susținerea unui plebiscit în provincia dintre Prut și Nistru, iar în urma Congresului P.C.d.R din august 1924, liderii comuniști în frunte cu Elek Köblös au confirmat teza autodeterminării până la despărțirea de statul român, îmbrățișând fără rezerve directivele Cominternului și auto-excuzându-se – în consecință – din cadrul legal al vieții politice românești³¹. Tot în 29 iulie 1924, Politbiroul Partidului bolșevic rus a decis înființarea Republicii Socialiste Sovietice Moldovenești în cadrul Republicii Sovietice Socialiste Ucraina, care reprezenta, în fapt, constituirea „iredentei sovietice pentru recuperarea Basarabiei”³². Pentru destabilizarea și reocuparea Basarabiei, Rusia sovietică și Cominternul au întreprins o serie de acțiuni subversiv-propagandistice și politico-diplomatice, iar răzmerița de la Tatar-Bunar a făcut parte din planul sovietic de recucerire militară a provinciei românești dintre Prut și Nistru, după cum o dovedește circulara secretă a Cominternului, semnată de Radek³³. Eșecul „revoluției de la Tatar Bunar” a determinat Moscova să pună în practică, la 12 octombrie 1924, decizia înființării Republicii Socialiste Sovietice Moldovenești în cadrul Ucrainei, re-afirmând, pe această cale intenția fermă de a anexa Basarabia³⁴. Concomitent cu organizarea acestei entități administrative artificiale s-a confecționat o adevărată monstrozitate lingvistică prin desconsiderarea oricăror reguli gramaticale de sintaxă și morfologie: teza „moldovenismului”. „Dospită” în cabinetele bolșevice de la Odesa, Harcov și Balta de cabinetele bolșevice de la Odessa, Balta și Harkov, această „teorie”, pretins științifică dar, în realitate, de clară extracție cominternistă, ideologizantă și cu un scop politic bine definit, trebuie decriptată și analizată în cadrul general al relațiilor dintre România și Rusia Sovietică privind problema Basarabiei (nerecunoașterea apartenenței la Regatul României a teritoriului dintre Prut și Nistru și implicit a Hotărârii de Unire a Sfatului Țării de la 27 martie 1918)³⁵.

³¹ *Ibidem*; Gh. Cojocaru, *Cominternul și originile „moldovenismului”*, Chișinău, 2009, p. 13-83.

³² I. Constantin, *op.cit.*, p. 29-30.

³³ *Ibidem*, p. 30; Gh. Tătărescu, *Basarabia și Moscova. Discurs pronunțat în Camera Deputaților la 9 decembrie 1925*, București, 1926. În circulara-telegrafică iscălită de liderul bolșevic, Karl Bernardovici Radek se consemna că „problema Basarabiei va fi rezolvată, în curând, prin arme” (V.Fl. Dobrinescu, *Bătălia diplomatică pentru Basarabia*, Iași, 1991, p. 96).

³⁴ I. Scurtu, Gh. Buzatu, *op.cit.*, p. 157; Gh. Cojocaru, *op.cit.*, p. 18-120, 22-29.

³⁵ *Istoria Românilor*, vol. VIII, *România Întregită (1918-1940)*, p. 240-241; I. Scurtu, Gh. Buzatu, *op.cit.*, p. 154-155; I. Constantin, *op.cit.*, p. 28-30; Gh. Cojocaru, *op.cit.*, p. 13-14.

Teoria „moldovenismului” și conceptul de „națiune moldovenească” au fost emise de A.I. Grinștein, I.I. Badeev, Gr.I. Starîi și N. Skrîpnik, membri ai Biroului Politic al C.C. al Partidului Comunist Ucrainean și au fost asumate programatic de conducerea Partidului Comunist din România după impunerea lui V. Holostenko în fruntea bolșevicilor români³⁶. Prin ridicarea „moldovenismului” la rangul de „teorie” oficială, politică și ideologică în republica sovietică moldovenescă din stânga Nistrului începea o nouă eră a falsificării istorice, o nouă etapă nocivă și traumatizantă cu efecte pe termen lung, sesizabile și în ziua de astăzi³⁷. Practic, „moldovenismul” a fost și a rămas un construct etno-cultural, ideologic și propagandistic ce poate fi definit și încadrat fenomenului totalitar comunist și care a avut, încă de la începuturi, un scop politic diversionist³⁸. A fost conceput și programat ca atare, a operat pe terenul culturalizării proletare, demonstrând un impact devastator asupra profilului identitar românesc de pe ambele maluri ale Nistrului.

Prin urmare, ascensiunea agresivă a comunismului dizolvant în primii ani de după Unire și identificarea unor minoritari ca agenți camuflați ai disoluției statului național-unitar au constituit un permanent motiv de tensiune, generând contramăsuri din partea statului român (ordonanțele militare din aprilie-iulie 1924 și, mai cu seamă, legea pentru reprimarea unor infrațiuni contra liniștii publice sau „legea Mârzescu” din decembrie 1924), dar și reacția vehementă a dreptei naționaliste.

3. Ofensiva stângii în mediul studentesc: bolșevismul internaționalist și ateu versus dreapta naționalist-creștine.

În primii ani după Unire, în mediul universitar se înregistrează o adevărată ofensivă a ideologiilor de stânga. Universitățile din Iași și București aveau să se confrunte cu un număr record de studenți

³⁶ Gh. Cojocaru, *op.cit.*, p. 14-83.

³⁷ Ne referim la abordările și declarațiile „moldoveniste” ale unor lideri politici din Republica Moldova și mai cu seamă la lucrările pretins științifice apărute la Chișinău, care reprezintă, în realitate, simple materiale de propagandă ale regimului Voronin și ale nostalgicilor comuniști, bătuiți încă de „pericolul unirii și românizării”: V. Stati, *Istoria Moldovei*, Chișinău, 2002; idem, *Dicționar moldovenesc-românesc*, Chișinău, 2003; V. Stepaniuc, *Statalitatea poporului moldovenesc*, Chișinău, 2003.

³⁸ C. Asăvoaie, V. Ciobanu, *Impostură și interes politic în „Istoria Moldovei”*, Iași, 2007, *passim*.

proveniți din provinciile alipite în anul 1918. La cea mai veche universitate românească, la Iași, numărul studenților a crescut, ajungând de la 335 în anul 1914³⁹, la peste 3.000 în anul universitar 1918-1919⁴⁰. La Universitatea bucureșteană, în decursul a două decenii, numărul de studenți au crescut cu peste 600%⁴¹. Pătrunderea în universități a mai multor studenți ce aparțineau minorităților naționale, în special celei evreiești, dar mai ales faptul că în diferite situații aceștia manifestau pe față simpatiile comuniste, au declanșat reacții din partea studenților români. Student la Facultatea de Drept a Universității ieșene, Codreanu a aderat la Garda Conștiinței Naționale, organizație anticomunistă condusă de muncitorul Constantin Pancu. De altfel, primele manifestări ale lui Corneliu Z. Codreanu, încă de la 1919, au fost ferm anticomuniste⁴². Codreanu și grupul său de studenți naționaliști au avut de înfruntat adversitatea studenților de stânga grupați în Societatea Studenților Evrei și în Cercul Studenților Basarabeni, care monopolizaseră conducerea Centrului Studențesc Iași, organismul reprezentativ al studenților ieșeni. Studenții români s-au plasat instinctiv la dreapta, îmbrățișând ideile naționaliste sub influența unor profesori universitari (A.C. Cuza, Corneliu Șumuleanu, Ion Găvănescu), foști membri ai Partidului Naționalist Democrat, fondat în 1910 de istoricul Nicolae Iorga. Studenții naționaliști au activat în cadrul Asociației Studenților în Drept și a Societății „Ștefan Vodă”, organizație întemeiată la inițiativa lui Corneliu Codreanu. Încercând să anihileze influența bolșevică din rândurile studenților basarabeni, Codreanu a sprijinit grupul naționalist, în frunte cu Harea, Longhinescu și Vataman care, însă, au pierdut alegerile pentru președinția Cercului Studenților Basarabeni. Condusă de Timotei Marin, Th. Văscăuțeanu, d-ra Cernăuțeanu, frații Derevici, d-ra Matievici și

---

³⁹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași (în continuare SJANI), fond **Universitatea „A.I. Cuza” Iași - Rectorat**, dosar. 1003/1922, f. 428.

⁴⁰ **Ibidem**, dosar. 893/1918, f. 85.

⁴¹ A. Heinen, **op.cit.**, p. 110.

⁴² C.Z. Codreanu, **Pentru legionari**, vol. I, Sibiu, 1936, p. 9-13. Ne referim la episodul întâlnirii din pădurea Dobrina, de lângă Huși, în primăvara anului 1919, în contextul declanșării revoluției bolșevice de către Bella Kun și a înaintării Armatei Roșii, conduse de Tuhacevski, până la porțile Varșoviei. Deși poate părea o copilărie, planul de rezistență cu arma în mână împotriva bolșevismului rusec indică neîndoielnic faptul că bolșevismul internaționalist și ateu, privit prin ochii unor copii de 16, 17, sau 18 ani, era receptat ca principal pericol la adresa Națiunii și Bisericii creștine.

Ceaico-Ceaicovski⁴³, asociația basarabenilor era considerată „socialistă și apoi afiliată deschis la Internaționala a III-a de la Moscova” și cea care „a provocat prima ciocnire serioasă cu elementele studențimii naționaliste române, reorganizată de Corneliu Codreanu”⁴⁴. Pe lângă simpatiile comuniste afișate provocator, în diverse ocazii, liderii Cercului Studenților Basarabeni susțineau „drepturile” Rusiei asupra Basarabiei. La 27 martie 1920, în sala de mese a cantinei de la Facultatea de Medicină, studentul evreu Ipolit Derevici a afirmat ironic că „poate să se sărbătorească unirea 100 de ani, că Basarabia va fi tot a Rusiei”⁴⁵. În fapt, fiind ziua unirii Basarabiei cu România, studenții purtau cocarde tricolore la butonieră. Decizia studentului Derevici de a-și atașa ostentativ la butonieră o cocardă roșie, simbolul revoluției bolșevice, și de a susține punctul de vedere sovietic în problema Basarabiei a stârnit imediat replici vehemente în rândul colegilor, incidentul degenerând într-o încăierare generală⁴⁶. Totodată, teoriile conspiraționiste și alarmiste privind „pericolul evreiesc”, promovate în mediile culturale românești (A.C. Cuza, N.C. Paulescu etc), erau, iată, confirmate de astfel de atitudini ne-loiale și ostile care irirau sensibilitățile românilor legate de idealul național, stârnind incidente regretabile. Totodată, au declanșat inerent reacții și re-poziționări ale celor care priveau până atunci cu indiferență teza bolșevismul sprijinit necondiționat de evrei, teorie, de altfel, exagerată și supralicitată în epocă.

În prima decadă interbelică Iașul universitar a reprezentat un mediu propice pentru agitațiile comuniste. În aprilie 1926 au fost arestați patru studenți comuniști care au spionat (cu mulți ani înainte, conform dosarului de urmărire informativă) în favoarea Rusiei Sovietice. Aceștia dezvoltaseră agenturi de spionaj la București și Turnu Severin și trimiteau rapoarte informative la un *Birou* de centralizare a informațiilor din Praga. Tot în această perioadă, în Basarabia, se organizase o rețea de

⁴³Lista cu numele liderilor Cercului Studenților Basarabeni, consemnată de documentul amintit a fost completată conform procesului verbal nr. 51 a ședinței Senatului Universității din Iași din 13 decembrie 1919, prin care se validau alegerile Comitetului Cercului Studenților Basarabeni (SJANI, fond Universitatea „Al. I. Cuza”, Rectorat, dosar. 897/1919, f. 492).

⁴⁴ Arhivele Naționale ale Republicii Moldova (în continuare ANRM.), fond 680, Inv.1, dos. 3457 (II), f. 672.

⁴⁵ SJANI, fond Universitatea „Al.I. Cuza”, Rectorat, dosar 297/1920, f. 124.

⁴⁶ Ibidem.

curierat, strict supravegheată, de altfel, de către Siguranță. Autoritățile au identificat o celulă comunistă condusă de Isac Corvic (evreu refugiat din Rusia), care era șeful sub-raionului de spionaj Bălți, iar unii membri ai rețelei erau studenți la Iași⁴⁷. De asemenea, pe lângă elementele bolșevice, activau și foști ofițeri și combatanți ai forțelor alb-gardiste, care luptaseră sub comanda generalilor Vranghel și Denikin și care militau fățiș pentru refacerea țarismului și „reluarea Basarabiei”⁴⁸. Glisajul spre stânga bolșevică a unui segment important al studențimii de peste Prut, dar și al unor studenți ieșeni minoritari, a fost sesizat și supravegheat de organele informative, care au explicat și prezentat geneza organizațiilor studențești de dreapta ca reacție naționalistă, antibolșevică. Concepută în urma agitațiilor naționaliste de pe parcursul anilor 1930 și 1931, nota-sinteză a Biroului General de Siguranță din Basarabia din 24 noiembrie 1931 realizează un scurt istoric al începuturilor mișcării naționaliste la Universitatea ieșeană și modul în care a pătruns curentul cuzist și, mai târziu, Legiunea Arhanghelul Mihail în Basarabia. Raportul informativ arată că: „mișcarea condusă de Dl. Profesor A.C. Cuza prinde rădăcini tot mai temeinice în Vechiul Regat și prin intrarea în mișcarea a lui Corneliu Codreanu cu o serie întreagă de colegi de la Universitatea din Iași [fapt care] întărește simțitor organizația și ea se transformă în 1923 în «Liga Apărării Național-Creștine». Astfel, universitățile, dar, în special, facultățile de Drept și Medicină au devenit centre de agitație naționalistă, antibolșevică”⁴⁹.

Atitudinea anticomunistă a lui Corneliu Codreanu rămâne constantă și după despărțirea politică de profesorul Cuza și constituirea Legiunii Arhanghelul Mihail la 24 iunie 1927. Din această perspectivă, considerăm semnificativă înființarea, în iunie 1930, a Gărzii de Fier și eforturile de penetrare organizatorică a spațiului dintre Prut și Nistru⁵⁰, apreciat ca fiind cel mai vulnerabil din cauza vecinătății cu Rusia Sovietică și a propagandei bolșevice⁵¹, susținute de agenți sovietici camuflați, de multe ori, în organisme culturale și sportive gen *Macabi*,

⁴⁷ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), **fond Ministerul de Interne**, Direcțiunea Generală a Poliției (în continuare DGP), dosar 7/1919, f. 59.

⁴⁸ *Ibidem*, fila 58.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Corneliu Ciucanu, **Dreapta românească interbelică**, p. 154 și urm.

⁵¹ *Ibidem*, p. 115-117.

He Halutz sau *Liga Culturală Evreiască*⁵². Garda de Fier avea drept obiectiv principal „combaterea comunismului”⁵³ și oferea posibilitatea afilierii mai multor asociații și structuri anticomuniste. În numărul din iulie al *Pământului Strămoșesc*, organul oficial de presă al Legiunii, s-a publicat **Ordinul de marș** în Basarabia. Marșul a fost interzis de guvern în urma unei campanii de presă extrem de violentă promovată de ziarele *Adevărul*, *Dimineața*, *Lupta*, motiv pentru Codreanu să lanseze „un apel și un avertisment”, acuzând vehement presa din Sărindar: „Astăzi ne îndreptăm spre Nistru pentru ca să întoarcem Basarabia cu fața la București. Dar acestor mercenari ai comunismului [ziariștii evrei] nu le convine aceasta. Basarabia trebuie să rămână pradă bolșevismului și să privească către Moscova, pentru ca ei să continue a teroriza cu provincia dintre Prut și Nistru, întreaga politică a României”⁵⁴.

Teama de bolșevism a determinat o serie de atitudini refractare ale oamenilor politici de dreapta față de inițiativele diplomației românești din anii '30. Mișcarea Legionară s-a manifestat vehement pe plan intern, denunțând incoerența și neputința partidelor politice guvernamentale în a identifica și neutraliza comunismul camuflat în diverse asociații, cluburi și organe de presă, dar a formulat și o „nouă ipoteză” de politică externă, care reevalua interesul național în cadrul unei alianțe româno-germane. Noile realități europene ale anilor '30, ascensiunea Italiei fasciste și a Germaniei național-socialiste și, totodată, conciliatorismului practicat de democrațiile occidentale, impuneau, de altfel, o nouă abordare oamenilor politici români. Pentru menținerea frontierelor României Mari – îndeosebi a graniței de est, considerată a fi cea mai vulnerabilă – forțele de dreapta au identificat în Rusia Sovietică drept inamicul principal al României Mari, iar în Germania un potențial aliat capabil să asigure granițele statului roman în raport cu agresivitatea Uniunii Sovietice și pretențiile teritoriale ale Ungariei hortyste.

⁵² Idem, *Mișcarea Legionară în Basarabia*, p. 111-173.

⁵³ *Cronologia legionară*, München, Colecția „Omul nou”, 1992, p. 54.

⁵⁴ C. Zelea Codreanu, *Scrieri. Documente. Însemnări*, p. 193-194.